Carl Friedrich Keil

Kommentar til Ruts bok

Forkortet utgave

Oversatt til norsk
Gamle stier · gamlestier.no

Carl Friedrich Keil: *Kommentar til Ruts bok* (Forkortet utgave).
Tekstene er frie fordi forfatterne døde for mer enn 70 år siden. Oversettelsene er eget arbeid.
Bibelsitatene er fra Norsk Bibel 88/07.
Boka kan leses, skrives ut og deles fritt. Den nyeste utgaven finnes alltid på gamlestier.no.
Utgave 25. november 2026.

Innhold

Innledning til Ruts bok 1
Innhold og preg 1
Kapittel 1. Rut går med No'omi til Betlehem 4
V. 1–18. Elimelek drar til Moab 4
V. 19–22. «Kall meg ikke No'omi, kall meg Mara!» 8
Kapittel 2. Rut sanker aks hos Boas 9
V. 1–20. Boas, en mektig mann av Elimeleks slekt 9
V. 21–23. Rut holder seg til Boas' folk 12
Kapittel 3. Rut søker ekteskap med Boas 14
Løseren og svogerekteskapet 14
V. 1–18. No'omi søker et hjem for Rut 15
Kapittel 4. Boas løser Rut 19
V. 1–12. Boas ved byporten 19
V. 13–22. «En løser i dag» 22
Om Carl Friedrich Keil 25
Ordforklaringer 26

Innledning til Ruts bok

(Etter sitt historiske preg hører Ruts bok egentlig ikke til de profetiske historiebøkene, og i den hebraiske kanon står den blant «skriftene». Men innholdet følger rett etter Dommernes bok, og derfor er utleggingen satt rett etter Dommerne.)

Innhold og preg

Ruts bok fører oss inn i familielivet til kong Davids forfedre. Den forteller i en enkel og vakker form, som passer til det varme og inderlige innholdet.

Elimelek fra Betlehem, av Judas stamme, hadde utvandret til Moabs land med sin kone og sine to sønner på grunn av en hungersnød. Der døde han, og svigerdatteren hans, moabittkvinnen Rut, mistet også sin mann. Etter mannens død forlot hun far og mor, fedreland og slekt, og av barnlig kjærlighet til sin israelittiske svigermor No'omi, som også var blitt enke i Moab, gikk hun med henne til Juda for å søke ly under Israels Guds vinger (kap. 1).

Der gikk hun i sin fattigdom ut for å sanke aks på en rik manns åker, og tilsynelatende ved en tilfeldighet kom hun til åkeren til Boas, en nær slektning av Elimelek. Slik ble hun kjent med denne rettskafne og godhjertede mannen (kap. 2). Etter svigermorens ønske søkte hun så ekteskap med ham (kap. 3), og han tok henne til kone etter skikken med svogerekteskap, i alle vanlige rettslige former. I dette ekteskapet fødte hun en sønn, Obed, som ble Davids farfar (4,1–17). Boka slutter med Davids ættetavle (4,18–22).

Hva boka vilI denne slutten kommer meningen med hele fortellingen klart fram. Ættetavla som viser at David stammet fra Peres gjennom Boas og moabittkvinnen Rut (4,18–22), er ikke bare slutten, men også utgangspunktet for fortellingen. En behøver ikke legge så stor vekt på den som Auberlen, som sier at boka så å si gir «den indre siden, den åndelige og moralske bakgrunnen for ættetavlene».

Men så mye er sikkert: Boka gir et bilde fra familielivet til Davids forfedre og vil vise hvordan forfedrene til denne store kongen vandret rett for Gud og mennesker, i gudsfrykt og et oppriktig hjerte, i kyskhet og et rent liv.

Med Auberlens ord: «Rut, Davids moabittiske oldemor, lengtet av hele sitt inderlige vesen etter Israels Gud og Israels folk og sluttet seg til dem med kjærlighetens fulle kraft. Boas var en rettskaffen israelitt uten svik, full av hellig ærefrykt for hver ordning fra Gud og mennesker og full av god og vennlig kjærlighet til den fattige hedenske kvinnen. Fra slike forfedre stammet den mannen

der hele Israels vesen skulle samles i kongelig skikkelse og få sitt fulleste uttrykk.»

Men det ligger også et messiansk trekk i at Rut, en hedensk kvinne fra Moab, et folk som var så fiendtlig mot Israel, ble aktet verdig til å bli stammor til den store og gudfryktige kong David. Det skyldtes hennes trofaste kjærlighet til Israels folk og hennes fulle tillit til Herren, Israels Gud.

Juda fikk Peres med kanaaneerkvinnen Tamar (1 Mos 38), og Rahab ble tatt opp i Israels menighet (Jos 6,25) og ble etter gammel tradisjon gift med Salmon (Matt 1,5). På samme måte ble moabittkvinnen Rut tatt til kone av Boas og innlemmet i Judas slekt, som Kristus etter kjødet skulle komme fra. I Jesu ættetavle blir alle disse tre kvinnene nevnt ved navn (Matt 1,3.5).

Plassen i kanonDet som fortelles, hører til dommertiden (1,1), mest sannsynlig til Gideons tid (se ved 1,1). Boka er både et tillegg til Dommernes bok og en innledning til Samuelsbøkene, som ikke forteller noe om Davids forfedre. Etter innholdet står den derfor på rett plass i Septuaginta, Vulgata, Luthers og andre oversettelser, mellom Dommerne og Samuelsbøkene.

I den hebraiske Bibelen står den derimot blant «skriftene», og i Talmud til og med først av dem, foran Salmene. I de hebraiske håndskriftene står den blant de fem festrullene (*megillot*): Høysangen, Rut, Klagesangene, Forkynneren og Ester. Det henger sammen med at boka ble lest i synagogen ved ukefesten.

At den står blant «skriftene», forklares ut fra prinsippet for hele inndelingen av den gammeltestamentlige kanon: Bøkene ble ordnet i tre grupper etter forfatternes stilling til Gud og til teokratiet, og etter hvordan bøkene i innhold og ånd forholdt seg til Guds åpenbaring. Dette er den opprinnelige ordningen, og ikke den i Septuaginta, der rekkefølgen er endret for denne og andre bøker nettopp fordi en overså dette prinsippet.[1]

Ruts bok er altså ikke bare et tredje tillegg til Dommernes bok, men et lite, selvstendig verk. Den ligner de to tilleggene i Dommerne i at det den forteller, hører til dommertiden og ikke er skildret ut fra det profetiske historiesynet. Men i form og innhold har den et helt eget preg, og i stil og språk har den ingenting felles med Dommernes bok.

Også i stoff og formål skiller den seg vesentlig fra Dommerne og de to tilleggene, av den enkle grunn at den går ut over dommertiden: allerede i 4,17, der Obed, sønn av Boas og Rut, blir omtalt som Davids farfar, og enda tydeligere i Peres' ættetavle, som føres ned til David (4,18–22). Ved dette viser forfatteren klart at han ikke ville gi et bilde av familielivet blant gudfryktige israelitter i dommertiden, men en levnetsskildring av kong Davids gudfryktige forfedre.

TilblivelseHvordan boka ble til, er uklart. Av innholdet, og særlig av formålet som kommer så tydelig fram i slutten, kan en med sikkerhet slutte at den ikke

[1]Mange kritikere viser til Josefus og de eldste kirkefedrene for at Rut opprinnelig sto til slutt i Dommernes bok som et tillegg. Josefus regner bare 22 bøker i Det gamle testamente, og det tallet får en bare ved å regne Dommerne og Rut som én bok; Melito, Origenes, Rufinus og Hieronymus setter Rut etter Dommerne. Men alt dette viser bare at de greskspråklige jødene, som brukte Septuaginta, så på Rut som et tillegg til Dommerne, ikke at boka noen gang sto sammen med Dommerne i den hebraiske kanon. Tallet 22 kom av de aleksandrinske jødenes mystiske tallregning; hadde det vært det opprinnelige, ville de hebraiske jødene aldri ha økt det til 24. Josefus var hellenist og brukte Septuaginta, og kirkefedrene – unntatt Hieronymus – regnet bøkene etter Septuaginta, den eneste teksten de kristne forsto. Også Hieronymus prøvde å bringe den hebraiske regningen mest mulig i samsvar med kirkens.

ble skrevet før David regjerte over Israel, og heller ikke før denne store kongens regjering sto på sitt høyeste. Da ville det være gått 150 til 180 år mellom hendelsene og nedskrivningen. I den tiden kan skikken fra 4,7 – å dra av seg skoen ved kjøp og bytte – ha gått helt ut av bruk, så forfatteren fant det nødvendig å forklare den for sine samtidige.

Vi har ikke tilstrekkelig grunn til å sette boka senere, for eksempel til fangenskapets tid, og argumentene for det holder ikke. Noen ord og uttrykk, som ordet for «fotenden» (3,7–8.14), «å bre ut vingen» (3,9) og «tilfeldighet» (2,3), forekommer sjelden eller aldri i eldre skrifter. Men det kommer bare av at det de betegner, ikke blir omtalt der, og beviser slett ikke at ordene ble dannet senere.

De såkalte arameiske formene møter vi bare i replikkene til de handlende personene, aldri der forfatteren selv forteller. De beviser altså ikke at boka er sen, men forklares fullt ut av at forfatteren har gjengitt dagligtalen fra dommertiden trofast. Av dette kan vi heller slutte at han ikke bygde på muntlig overlevering, men brukte skriftlige kilder. Hvordan de ble til og hva slags kilder det var, kan vi likevel ikke si noe sikkert om.

Kapittel 1. Rut går med No'omi til Betlehem

I dommertiden utvandret Elimelek fra Betlehem i Juda til Moabs land sammen med sin kone No'omi og sine to sønner Mahlon og Kiljon, fordi det var hungersnød i landet (v. 1–2). Der døde Elimelek, og sønnene giftet seg med to moabittiske kvinner, Orpa og Rut. Men i løpet av ti år døde også sønnene, så No'omi og de to svigerdøtrene ble alene igjen (v. 3–5).

Da No'omi hørte at Herren igjen hadde velsignet Israels land med brød, brøt hun opp med Orpa og Rut for å dra hjem. Men på veien ba hun dem inntrengende om å vende om og bli hos sine egne i sitt eget land, og det gjorde Orpa (v. 6–14). Rut sa derimot at hun ikke ville forlate svigermoren, og gikk med henne til Betlehem (v. 15–22).

V. 1–18. Elimelek drar til Moab

> «[1]I de dager da dommerne styrte, ble det en gang hungersnød i landet. Da dro en mann med sin kone og sine to sønner av sted fra Betlehem i Juda for å slå seg til for en tid i Moabs land. [2]Mannen hette Elimelek, hans kone No'omi og hans to sønner Mahlon og Kiljon. De var efratitter – fra Betlehem i Juda. De kom nå til Moabs land og ble der.»

Tidsangivelsen «i de dager da dommerne styrte» plasserer beretningen i dommertiden generelt. «Hungersnød i landet» vil si i Israels land, ikke bare i traktene omkring Betlehem.

Når denne hungersnøden var, kan ikke avgjøres sikkert. Likevel ligger det nær å knytte den, som Sebastian Schmidt og andre gjør, til midianittenes herjinger (Dom 6), og flere ting taler for det.

Hungersnøden må ha vært svært hard: Den må ikke bare ha rammet hele Israels land, men også ha vart i flere år, siden den tvang Elimelek til å utvandre til Moab. Og først etter ti år hørte hans enke No'omi at Herren igjen hadde gitt sitt folk brød, og vendte hjem (v. 4–6).

Midianittene undertrykte Israel i sju år, og når de kom, ødela de som regel avlingene (Dom 6,3–4), så det måtte bli hungersnød. De herjet dessuten helt til Gasa (Dom 6,4). Det følger riktignok ikke sikkert av dette at de også kom til traktene omkring Betlehem. Men enda mindre kan en slutte det motsatte,

slik Bertheau gjør, av at de slo leir i Jisre'el-dalen (Dom 6,33) og ble slått der av Gideon.

Heller ikke Bertheaus andre innvending holder, at ættetavla i 4,18 ff. ikke plasserer Boas i Gideons tid, men på den tiden filistrene hersket over Israel. Den bygger dels på en antakelse som ikke kan bevises, dels på en feil tidsregning. For det kan ikke bevises at hvert ledd er med i ættetavla, og mindre viktige ledd blir ofte utelatt; Obed, Boas' sønn, kan godt ha vært Isais farfar.

Etter riktig tidsregning ble David født i år 1085 f.Kr., for han døde i 1015 f.Kr., sytti år gammel. Det var ni–ti år etter at Samuel hadde seiret over filistrene og deres førti år lange herredømme over Israel var slutt, og bare 97 år etter Gideons død.

David var den yngste av Isais åtte sønner. Setter vi hans fødsel til farens femtiende leveår, ble Isai født i det første året av filisterundertrykkelsen, 48 år etter Gideons død. Isai kan godt også ha vært en yngre sønn av Obed, født da faren var femti år; i så fall faller Obeds fødsel i Gideons siste år. Så mye kan i alle fall sluttes med sikkerhet: Boas levde samtidig med Gideon, og Elimeleks utvandring til Moab kan ha skjedd mens midianittene undertrykte landet.

«For å slå seg til for en tid» vil si å bo der som fremmed.

Efratitter er her folk fra Efrat (1 Mos 48,7) eller Efrata (4,11; 1 Mos 35,19), det gamle navnet på Betlehem – altså folk som stammet fra Betlehem, som i 1 Sam 17,12, ikke efra'imitter som i Dom 12,5.

Navnene er ekte hebraiske: Elimelek betyr «han som har Gud til konge», No'omi «den yndige», Mahlon «den svakelige» og Kiljon «den hentærede». Navnene på de moabittiske kvinnene som Elimeleks sønner giftet seg med, Orpa og Rut, lar seg derimot ikke forklare tilfredsstillende ut fra hebraisk. Forklaringen av Orpa som «hun som vender ryggen til» er svært vilkårlig, og at Rut skulle komme av *re'ut* (רְעוּת, «venninne»), er helt usikkert. Etter 4,10 var Rut gift med den eldste sønnen, Mahlon.

Loven forbød ikke ekteskap med moabittiske kvinner, slik den forbød ekteskap med kanaaneiske (5 Mos 7,3). Det som var forbudt, var bare å ta moabitter opp i Herrens menighet (5 Mos 23,3).

V. 3–5. No'omi blir alene

> «[3]Så døde Elimelek, No'omis mann, og hun satt igjen med sine to sønner. [4]De tok seg moabittiske koner. Den ene hette Orpa og den andre Rut. De ble boende der i om lag ti år. [5]Da døde også begge sønnene, Mahlon og Kiljon. Og kvinnen satt alene igjen etter sine to sønner og sin mann.»

V. 6–7. No'omi vender hjem

> «[6]Da brøt hun opp med svigerdøtrene sine og vendte tilbake fra Moabs land. For hun hadde hørt i Moabs land at Herren hadde sett til folket sitt og gitt dem brød. [7]Hun dro bort fra det stedet hvor hun hadde bodd, og begge svigerdøtrene var med henne. Mens de nå gikk fram etter veien for å vende tilbake til Juda land,»

Etter at hun hadde mistet mannen og begge sønnene, brøt No'omi opp fra Moab for å vende tilbake til Juda. Hun hadde hørt at Herren hadde «sett til» sitt folk, det vil si at han igjen hadde vendt sin nåde til dem og gitt dem brød. Strengt

tatt passer «vende tilbake» bare på No'omi, som virkelig vendte hjem til Juda; svigerdøtrene ville bare følge henne dit.

V. 8–10. «Gå hjem igjen, hver til sin mors hus»

> «[8]sa No'omi til sine to svigerdøtre: Vend nå om og gå hjem igjen, hver til sin mors hus. Måtte Herren vise godhet mot dere, som dere har gjort mot de døde og mot meg! [9]Herren gi at dere må finne et hjem, hver i sin manns hus! Og hun kysset dem. Men de brast i gråt [10]og sa til henne: Nei, vi vil følge deg tilbake til ditt folk.»

Da de hadde gått et stykke på veien, ba No'omi svigerdøtrene gå hjem igjen, hver til sin mors hus – ikke farens, enda i alle fall Ruts far ennå levde (2,11), men morens, fordi en mors kjærlighet best vet å trøste en datter i sorgen. «Herren gi at dere må finne et hjem» – et hvilested – «hver i sin manns hus», det vil si at de begge måtte bli lykkelig gift igjen. Så kysset hun dem til avskjed (jf. 1 Mos 31,28).

V. 11–13. No'omi prøver å overtale dem

> «[11]Da sa No'omi: Vend tilbake, mine døtre! Hvorfor vil dere gå med meg? Har jeg da ennå sønner i mitt liv som dere kunne få til menn? [12]Snu om og dra hjem igjen, mine døtre! Jeg er jo for gammel til å bli gift. Og om jeg tenkte: Jeg har ennå håp! – ja, om jeg allerede i natt fikk en mann og så fødte sønner, [13]skulle dere derfor vente til de ble voksne? Skulle dere stenge dere inne og ikke få dere menn? Nei, mine døtre! Det er mye bitrere for meg enn for dere, ettersom Herrens hånd har rammet meg så hardt.»

No'omi prøvde å få dem fra beslutningen ved å vise dem at hvis de gikk med henne, var det ikke noe håp om å bli gift igjen og få glede av livet på ny. «Har jeg da ennå sønner i mitt liv som dere kunne få til menn?» Hun mener: Jeg bærer ikke på sønner som skulle ha plikt til å gifte seg med dere som yngre brødre av Mahlon og Kiljon, etter loven om svogerekteskap (5 Mos 25,5; 1 Mos 38,8).

Ikke bare har hun ikke noe slikt håp, fortsetter hun i v. 12–13, men hun har heller ingen utsikt til å få mann og bli velsignet med barn: «Jeg er jo for gammel til å bli gift.» Ja, selv om hun kunne tenke seg at dette helt usannsynlige skjedde, og regne det umulige som mulig – selv om hun hadde håp, selv om hun fikk en mann allerede i natt og til og med fødte sønner – ville de da vente til sønnene ble voksne, og stenge seg inne uten mann?

No'omi tenker seg her tre tilfeller, det ene mer usannsynlig, ja umulig, enn det andre. Og selv om det umulige skulle skje, at hun fødte sønner samme natt, kunne hun ikke vente eller råde svigerdøtrene til å vente til disse sønnene ble voksne og kunne gifte seg med dem etter loven om svogerekteskap.

Sterkere kunne hun ikke overtale dem til å gi opp tanken om å følge henne til Juda, og inntrengende ba hun dem vende tilbake til mødrenes hus. Der ville de som unge, barnløse enker ikke være helt uten utsikt til å bli gift igjen.

Én mulighet nevnte ikke No'omi: at svigerdøtrene kunne få andre menn i selve Juda. Det lot hun være, først og kanskje mest av finfølelse, fordi de var moabittiske, og hun så at det ville være et hinder for å bli gift i Juda.

Dessuten kunne hun selv ikke gjøre noe for å få i stand et slikt ekteskap. Hun ville derfor holde seg til ett eneste poeng: å gjøre det klart for dem at hun slik

hun nå hadde det, ikke kunne gi dem lykke i ekteskap og hjem i Juda. Derfor tenkte hun bare på de ulike mulighetene for svogerekteskap.[1]

«Nei, mine døtre», det vil si: Gå ikke med meg, for «det er mye bitrere for meg enn for dere». Det betyr ikke «jeg sørger meget for deres skyld», og en slik tanke ville heller ikke passe med det som følger: «ettersom Herrens hånd har rammet meg så hardt». Herren har slått henne tungt ved å ta fra henne ikke bare mannen, men også begge sønnene.

V. 14. Orpa vender om, Rut klynger seg til No'omi

> «[14]Da brast de igjen i gråt. Og Orpa kysset sin svigermor og sa henne farvel.
> Men Rut klynget seg til henne.»

Ved disse frarådende ordene brast svigerdøtrene igjen i høy gråt. Orpa kysset svigermoren og tok avskjed med henne for å gå tilbake til sin mors hus. Men Rut «klynget seg til henne» – det samme ordet som i 1 Mos 2,24 – og forlot far og mor for å gå med No'omi til Juda (jf. 2,11).

V. 15–17. «Ditt folk er mitt folk, og din Gud er min Gud»

> «[15]Da sa hun: Du ser din svigerinne er vendt tilbake til folket sitt og til sin gud.
> Vend nå du òg tilbake og følg din svigerinne! [16]Men Rut sa: Prøv ikke å overtale
> meg til å forlate deg og vende tilbake! For dit du går, vil jeg gå, og hvor du blir,
> der vil jeg bli. Ditt folk er mitt folk, og din Gud er min Gud. [17]Hvor du dør, vil
> jeg dø, og der vil jeg begraves. Måtte Herren la det gå meg ille både nå og senere
> om noe annet enn døden skulle skille meg fra deg.»

No'omi ba igjen Rut om å gjøre som svigerinnen og vende tilbake til sitt folk og sin gud. Men Rut svarte med ordene i v. 16–17.

«Måtte Herren la det gå meg ille både nå og senere», ordrett «Herren gjøre så mot meg, og mer enn det», er en edsformel som ofte går igjen (1 Sam 3,17; 14,44; 20,13 osv.). Den som sverget slik, kalte en hard straff ned over seg selv hvis han ikke holdt ordet sitt eller gjennomførte forsettet sitt. Det som følger, er innholdet i eden: Jeg sverger at døden, og ikke noe annet enn døden, skal skille oss (jf. 1 Mos 22,16; 1 Kong 2,23; 2 Kong 3,14).

No'omi mente det hun sa, og rådet hun ga Rut, var oppriktig. Hun talte ikke slik bare for å prøve henne og sette hjertet hennes på prøve, «for at det skulle bli åpenbart om hun ville holde fast ved Israels Gud og ved henne, og forakte det timelige og håpet om timelige goder» (Sebastian Schmidt). Hun tenkte bare på svigerdatterens jordiske lykke, for hennes egen tro på den trofaste paktsGudens underfulle veier og nådige ledelse var blitt rystet av hennes bitre erfaringer.

Hos Rut var det tydeligvis ikke bare sterk hengivenhet som dro henne så til svigermoren at hun ville leve og dø med henne. Det var en dragning i hjertet mot Israels Gud og hans lov. Trolig var hun ennå ikke helt klar over den selv, men hun hadde fått den så sterkt gjennom ekteskapet og samværet med sine israelittiske slektninger at hun inderlig ønsket aldri å bli skilt fra dette folket og dets Gud (jf. 2,11).

[1] J. B. Carpzov mente at det ikke kan være tale om svogerekteskap her, fordi plikten bare gjaldt brødre som levde da den avdøde døde, ikke brødre som ble født senere. Men loven utelukker ikke uttrykkelig en bror som blir født senere; etter 1 Mos 38,11 gjaldt plikten også brødre som ennå ikke var voksne, så snart de ble gamle nok til å gifte seg. Og når No'omi i v. 12–13 tenker seg muligheten av å bli med barn igjen, kan hun godt tenke på et ekteskap med en bror av sin avdøde mann, altså på sønner som etter loven ville bli regnet som Elimeleks.

V. 18. No'omi gir seg

«[18]Da No'omi så at hun var fast i sitt forsett om å gå med henne, holdt hun opp med å tale til henne om det.»

V. 19–22. «Kall meg ikke No'omi, kall meg Mara!»

«[19]Så gikk de begge videre til de kom til Betlehem. Og da de kom til Betlehem, kom hele byen i bevegelse for deres skyld. Kvinnene sa: Er dette No'omi? [20]Da sa hun til dem: Kall meg ikke No'omi, kall meg Mara! For Den Allmektige har gjort det meget bittert for meg. [21]Med fulle hender dro jeg bort, men med tomme hender har Herren latt meg vende tilbake. Hvorfor kaller dere meg No'omi, når Herren har ydmyket meg, og Den Allmektige har latt det gå meg ille? [22]Så kom da No'omi tilbake med svigerdatteren sin, moabittkvinnen Rut – hun var vendt tilbake fra Moabs land, og de kom til Betlehem i begynnelsen av bygghøsten.»

(Keil, v. 21: «… når Herren har vitnet mot meg …»)

Da de kom fram til Betlehem, kom hele byen i bevegelse for deres skyld (samme ord som i 1 Sam 4,5; 1 Kong 1,45). «Er dette No'omi?» sa de. Det var særlig kvinnene i byen som sa det, for de ble mest grepet av at No'omi kom tilbake. Ordene uttrykte undring, ikke så mye over at No'omi ennå levde og var kommet tilbake, som over at hun kom tilbake i så sørgelig stand, som en ensom enke uten mann og sønner.

For hun svarte: «Kall meg ikke No'omi» – det vil si «den yndige» – «kall meg Mara», «den bitre», en som har smakt bitterhet, «for Den Allmektige har gjort det meget bittert for meg». «Med fulle hender dro jeg bort» betyr rik, ikke på penger og eiendom, men på mann og to sønner – en rik mor, som nå var berøvet alt som gjør et morshjerte rikt.

«Herren har vitnet mot meg», med ord og gjerning (som i 2 Mos 20,16; 2 Sam 1,16). Oversettelsen «han har ydmyket meg» (Septuaginta, Vulgata, Bertheau m.fl.) er ikke riktig. Med den konstruksjonen som står her, betyr verbet nemlig bare å plage seg med noe (Fork 1,13), og det passer slett ikke her.[2]

Med v. 22 avsluttes beretningen om at No'omi og svigerdatteren vendte hjem. Opplysningen om at de kom til Betlehem «i begynnelsen av bygghøsten», åpner samtidig veien for det som skal fortelles videre. Hele innhøstingen begynte med bygghøsten (se ved 3 Mos 23,10–11).

[2]NB har «Herren har ydmyket meg».

Kapittel 2. Rut sanker aks hos Boas

Rut gikk ut på markene for å sanke aks, så hun kunne skaffe føde til seg selv og svigermoren. Ved en tilfeldighet kom hun til åkeren til Boas, en slektning av No'omi. Da han hørte at hun var kommet fra Moab sammen med No'omi, talte han vennlig til henne. Han lot henne sanke aks på åkeren, ja, til og med mellom kornbåndene, og stille sult og tørst med høstfolkenes mat og drikke (v. 1–16).

Om kvelden kom hun derfor hjem til svigermoren med en rik sanking og fortalte hvor vennlig denne mannen hadde tatt imot henne. Da fikk hun vite av No'omi at Boas var deres slektning (v. 17–23).

V. 1–20. Boas, en mektig mann av Elimeleks slekt

> «[1]No'omi hadde en frende på sin manns side, en mektig mann av Elimeleks slekt, som hette Boas.»

Fortellingen begynner med en opplysning som trengs for å forstå den helt: Boas, som eide åkeren der Rut sanket aks, var en slektning av No'omi gjennom hennes avdøde mann Elimelek. Ordet for «frende» betyr egentlig en kjenning eller venn (Sal 31,12; 55,14; Ordsp 7,4), og at denne kjenningen også var slektning, ser vi av at han var «av Elimeleks slekt». Etter en rabbinsk tradisjon, som riktignok ikke er godt underbygd, var Boas Elimeleks brorsønn.

«En mektig mann» betyr ellers vanligvis en tapper krigsmann (Dom 6,12; 11,1), men her en formuende mann. Navnet Boas kommer ikke av *bo 'oz* (בּוֹ עֹז, «i ham er styrke»), men av en rot som ikke finnes i hebraisk, og som betyr «raskhet, iver».

V. 2–3. Rut går ut for å sanke aks

> «[2]En dag sa Rut, moabittkvinnen, til No'omi: Kjære, la meg få gå ut på åkeren og sanke aks etter en jeg finner nåde hos! Hun svarte: Gå du, min datter! [3]Så gikk hun av sted, og hun kom og sanket aks på åkeren etter høstfolkene. Nå traff det seg slik at den åkeren hun sanket på, tilhørte Boas, som var av Elimeleks slekt.»

Rut ville gå ut og sanke de aksene som ble liggende igjen på åkeren (jf. v. 7), «etter en jeg finner nåde hos». Moseloven sikret uttrykkelig de fattige rett til å sanke på åkrene og forbød eierne å sanke etter seg selv (3 Mos 19,9; 23,22; jf. 5 Mos 24,19). Men hardhjertede bønder og høstfolk la hindringer i veien for de

fattige og forbød dem til og med å sanke. Derfor ville Rut sanke etter en som var gavmild nok til å tillate det.

Med No'omis samtykke gjorde hun som hun hadde tenkt, og tilfeldigheten førte henne til den delen av markene som tilhørte Boas, Elimeleks slektning. Hun visste ikke hvem som eide åkeren, og ante ingenting om hans slektskap med Elimelek.

V. 4–7. Boas spør hvem hun er

> «[4]Da kom Boas nettopp fra Betlehem, og han sa til høstfolkene: Herren være med dere! De svarte: Herren velsigne deg! [5]Og Boas sa til den av tjenerne som var satt over høstfolkene: Hvem tilhører denne piken? [6]Tjeneren som var satt over høstfolkene, svarte: Det er den unge moabittkvinnen som har fulgt No'omi tilbake fra Moabs land. [7]Hun sa: La meg få sanke aks mellom kornbåndene etter høstfolkene! Så kom hun og har stått her fra i morges like til nå. Hun har bare sittet en liten stund i huset.»

Boas kom fra byen ut på åkeren og hilste høstfolkene med en ekte israelitts velsignelse: «Herren være med dere!» De svarte med en lignende hilsen. Så spurte han tjeneren som var satt over høstfolkene, hvem piken var.

Svaret viser tre ting. Boas forbød ingen fattig å sanke på sin åker. Rut hadde bedt formannen om lov, og hun brukte denne tillatelsen med utrettelig flid fra tidlig om morgenen for å skaffe det hun og svigermoren trengte. Og hennes historie var kjent både for formannen og for Boas, selv om Boas nå så henne for første gang.

V. 8–9. Boas taler vennlig til Rut

> «[8]Da sa Boas til Rut: Hør, min datter! Gå ikke bort og sank aks på noen annen åker og gå heller ikke herfra, men hold deg til mine piker her! [9]Se etter hvor høstfolkene arbeider på åkeren, og gå etter dem! Jeg har befalt tjenerne at de ikke skal røre deg. Blir du tørst, så gå bort til krukkene og drikk av det som tjenerne øser opp!»

Det gode skussmålet formannen ga om Ruts beskjedenhet og flid, kunne bare styrke Boas i det han trolig alt hadde bestemt seg for av slektskjærlighet til No'omi: å bli kjent med svigerdatteren hennes og tale vennlig til henne.

Med faderlig godhet sa han derfor: «Hør, min datter!» – det vil si: Du hører vel? – «Gå ikke bort og sank aks på noen annen åker, men hold deg til mine piker her.» Hun skulle holde seg nær dem på åkeren og gå etter dem; pikene bandt trolig kornbåndene, mens tjenerne skar kornet. Han hadde befalt tjenerne ikke å røre henne, det vil si ikke å gjøre henne noe vondt, og var hun tørst, kunne hun drikke av det tjenerne øste opp.

V. 10–12. «Søke ly under hans vinger»

> «[10]Da falt hun på sitt ansikt og bøyde seg til jorden og sa til ham: Hvorfor har jeg funnet nåde for dine øyne, så du tar deg av meg, enda jeg er en fremmed? [11]Boas svarte henne: Det er blitt fortalt meg alt hva du har gjort mot din svigermor etter din manns død, hvordan du forlot din far og din mor og ditt fedreland og dro til et folk som du før ikke kjente. [12]Må Herren gjengjelde deg hva du har gjort! Gi du må få full lønn av Herren, Israels Gud, når du nå er kommet for å søke ly under hans vinger!»

Dypt grepet av denne godheten falt Rut på sitt ansikt og bøyde seg til jorden for å takke ham med ærbødighet (som i 1 Sam 25,23; 2 Sam 1,2; jf. 1 Mos 23,7).

Boas hadde fått høre at hun hadde forlatt far og mor og fedreland og var kommet til et folk hun ikke kjente fra før. Hun hadde altså gjort det Gud bød Abraham å gjøre (1 Mos 12,1). Ønsket om «full lønn» minner om 1 Mos 15,1, og bildet av å «søke ly under hans vinger» er hentet fra 5 Mos 32,11 (jf. Sal 91,4; 36,8; 57,2). I disse ordene ser vi en sann israelitts ekte gudsfrykt.

V. 13. Ruts ydmykhet

> «[13]Hun sa: La meg finne nåde for dine øyne, min herre! Du har trøstet meg og talt vennlig til din tjenestepike, enda jeg ikke engang er som en av de kvinner som er i din tjeneste.»

Rut svarte i sann ydmykhet. Han hadde talt «til hjertet» på henne (se Dom 19,3), enda hun ikke var som en av hans tjenestepiker. Hun sto altså ikke i noe slikt nært forhold til ham at hun kunne ha fortjent hans velvilje.

Med det siste leddet tar hun uttrykket «din tjenestepike» delvis tilbake, slik Carpzov med rette har pekt på: «Men hva sier jeg når jeg kaller meg din tjenestepike? Jeg er jo ikke verdig til å sammenlignes med den ringeste av dine tjenestepiker.»

«La meg finne nåde» er et ønske om at Boas fortsatt måtte vise henne den godheten han alt hadde vist. Å forstå det som et presens, «jeg finner nåde», passer ikke med den beskjedenheten og ydmykheten Rut viser i ordene som følger.

V. 14. Måltidet på åkeren

> «[14]Da tiden var kommet til å holde måltid, sa Boas til henne: Kom hit og et av brødet og dypp stykket ditt i vinedikken! Så satte hun seg ved siden av høstfolkene. Han rakte henne ristet korn, og hun spiste og ble mett, og enda hadde hun til overs.»

Denne beskjedne ydmykheten gjorde Boas enda mer velvillig mot henne, så han ved måltidet kalte henne til å spise sammen med folkene hans. Vinedikken var en syrlig og svært forfriskende drikk av vineddik eller sur vin blandet med olje, som ennå er yndet i Østen. Det var Boas som rakte henne ristet korn; han deltok altså i måltidet eller var i alle fall til stede. Ristet korn er hvetekorn som er ristet (se ved 3 Mos 2,14); det spises fremdeles av høstfolkene på åkeren og blir også gitt til fremmede.

Boas ga henne så rikelig at hun ikke bare ble mett, men hadde til overs og kunne ta det med hjem til svigermoren (v. 18).

V. 15–16. Boas' påbud til tjenerne

> «[15]Deretter sto hun opp for å sanke. Og Boas bød sine tjenere og sa: Også mellom kornbåndene kan hun sanke. Dere skal ikke gjøre henne fortred. [16]Dere skal også trekke aks ut av kornbåndene til henne og la dem ligge så hun kan sanke dem opp. Og dere skal ikke skjenne på henne.»

Da hun reiste seg for å sanke igjen etter måltidet, ga Boas folkene sine påbud: Hun kunne også sanke mellom kornbåndene, noe som vanligvis ikke var tillatt, og de skulle ikke gjøre henne fortred (jf. Dom 18,7). De skulle til og med trekke aks ut av båndene og la dem ligge for henne, og ikke skjenne på henne når hun plukket dem opp.

Disse påbudene gikk langt ut over vanlig gavmildhet og medfølelse med de fattige. De viser at Boas følte en særlig interesse for Rut. Han kjente godt til hennes kår, og hun hadde vunnet hjertet hans ved sin ydmykhet, sin trofaste kjærlighet til svigermoren og sin kjærlighet til Israels Gud. Det er viktig å merke seg med tanke på det som skjer videre.

V. 17–18. En efa bygg

> «[17]Så sanket hun aks på åkeren helt til kvelden. Da hun banket ut det hun hadde sanket, var det omkring en efa bygg. [18]Hun tok det og gikk til byen, og hennes svigermor fikk se det hun hadde sanket. Så tok hun fram det hun hadde til overs etter at hun hadde spist seg mett, og ga henne det.»

Rut sanket på åkeren til kvelden, og da hun banket ut aksene, hadde hun omkring en efa bygg, ca. ni–elleve kilo. Det tok hun med til svigermoren i byen. Så tok hun fram – av lommen, som den arameiske oversettelsen riktig har føyd til – det hun hadde til overs etter at hun var blitt mett, altså av det ristede kornet Boas hadde rakt henne (v. 14).

V. 19–20. «En av våre løsere»

> «[19]Da sa hennes svigermor til henne: Hvor har du sanket i dag, og hvor har du arbeidet? Velsignet være han som tok seg av deg! – Og hun fortalte svigermoren sin hvem hun hadde arbeidet hos, og sa: Den mannen jeg har arbeidet hos i dag, heter Boas. [20]Da sa No'omi til svigerdatteren sin: Velsignet være han av Herren, som ikke har tatt sin miskunnhet bort verken fra de levende eller fra de døde! Og No'omi sa til henne: Den mannen er en nær slektning av oss, han er en av våre løsere.»

Svigermoren spurte hvor hun hadde sanket og arbeidet, og priste velgjøreren. Av mengden bygg og maten hun hadde med seg, skjønte hun at noen hadde tatt seg av Rut. Da hun hørte navnet, Boas, så hun at denne slektningen av hennes mann var utvalgt av Gud til å bli en velgjører for henne og Rut. Derfor brøt hun ut: «Velsignet være han av Herren, som ikke har tatt sin miskunnhet bort verken fra de levende eller fra de døde!» (jf. 1 Mos 24,27).

Med «de levende» tenkte No'omi på seg selv og Rut, og med «de døde» på sin mann og sine sønner. Gud viste seg fortsatt nådig mot dem, også etter deres død, ved at han sørget for enkene deres.

For å opplyse Rut enda mer la hun til: «Den mannen er en nær slektning av oss, han er en av våre løsere.» Hva en løser, *go'el* (גֹּאֵל), var og skulle gjøre, se ved 3 Mos 25,25 ff. og innledningen til kap. 3.

V. 21–23. Rut holder seg til Boas' folk

> «[21]Da sa Rut, moabittkvinnen: Han sa også til meg: Hold deg til folkene mine til de er ferdige med hele min høst. [22]Og No'omi sa til Rut, sin svigerdatter: Det er godt, min datter, at du går ut med hans piker, så du ikke skal komme til å lide noe ondt på en annen manns åker. [23]Så holdt hun seg til Boas' piker og sanket aks til både bygghøsten og hvetehøsten var slutt. Men hun bodde hos sin svigermor.»

Rut fortalte videre om hans godhet: Han hadde også sagt at hun skulle holde seg til folkene hans til hele innhøstingen var over. «Folkene» står her om alle høstfolkene, både menn og kvinner, de som hørte til hans hus.

No'omi var helt tilfreds med dette, for slik ville Rut være trygg mot krenkelser hun kunne bli utsatt for når hun sanket på fremmede åkrer.

Så holdt Rut seg til Boas' piker og sanket aks hele bygghøsten og hvetehøsten, og hun bodde hos svigermoren når hun kom hjem fra åkeren om kvelden. I denne siste opplysningen ligger det en stille antydning om at det ble en forandring for Rut da innhøstingen var over.

Kapittel 3. Rut søker ekteskap med Boas

Etter innhøstingen rådet No'omi Rut til å oppsøke Boas en bestemt natt og be ham om å ta henne til kone som løser (v. 1–5). Rut fulgte rådet, og Boas lovte å oppfylle bønnen hennes hvis den løseren som sto nærmere, og som ennå levde, ikke ville gjøre sin plikt (v. 6–13). Om morgenen sendte han henne av sted med en gave bygg, så hun ikke skulle komme tomhendt hjem til svigermoren (v. 14–18).

Løseren og svogerekteskapet

For å forstå rådet No'omi ga, og som Rut fulgte – ja, for å få et riktig bilde av hele fortsettelsen – må vi ha for øye de rettsforholdene det her gjaldt.

Etter teokratiets rett var Herren den egentlige eieren av landet, som han hadde gitt sitt folk til arv. Israelittene hadde bare bruksretten til den jorden de fikk ved loddkasting som arvedel. Derfor kunne ikke eieren skille seg av med slektens jord eller selge den som han ville; den skulle for alltid bli i slekten.

Måtte noen selge sin arvedel fordi han var blitt fattig, var det plikten til hans nærmeste slektning å løse den inn som løser, *go'el* (גֹּאֵל). Ble den ikke innløst, gikk den i neste jubelår tilbake til den opprinnelige eieren eller hans arvinger uten vederlag. Det var altså ikke noe virkelig salg i vår mening, men bare et salg av avlingene fram til jubelåret (3 Mos 25,10.13–16.24–28).

Dessuten fantes det en gammel sedvanerett som Gud med visse begrensninger hadde stadfestet gjennom Moseloven: skikken med svogerekteskap, som vi møter allerede i 1 Mos 38. Døde en gift israelitt barnløs, var det hans brors plikt å gifte seg med enken, sin svigerinne. Slik skulle han oppreise sin brors navn i Israel ved å få en sønn med henne, og denne sønnen skulle bære den avdøde brorens navn, så hans navn ikke skulle bli utslettet i Israel. Sønnen ble da den lovlige arvingen til den avdøde farbrorens jord (5 Mos 25,5 ff.).

I Moseloven er disse to ordningene ikke knyttet sammen. Likevel var det svært naturlig å forbinde plikten til svogerekteskap med retten til innløsning, og det var blitt overlevert skikk. Loven påla bare broren å gifte seg med den barnløse enken, og den tillot ham til og med å si fra seg plikten hvis han ville bære den vanæren som fulgte med (5 Mos 25,7–10).

Men etter 4,5 var det blitt skikk å kreve svogerekteskap av den som løste inn den avdøde slektningens jord. Slik skulle ikke bare jorden for alltid bli i slekten, men selve slekten skulle heller ikke få dø ut.

I vårt tilfelle hadde Elimelek eid en jordeiendom ved Betlehem, som No'omi hadde solgt fordi hun var fattig (4,3). Boas, en slektning av Elimelek, var den løseren No'omi håpet ville gjøre en løsers plikt: ikke bare løse inn den solgte åkeren, men også gifte seg med svigerdatteren Rut, enken etter den rettmessige arvingen til Elimeleks jord. Gjennom dette ekteskapet skulle han oppreise navnet til hennes avdøde mann eller sønn, Elimelek eller Mahlon, på hans arvedel.

Drevet av dette håpet rådet hun Rut til å oppsøke Boas om natten, han som hadde vist seg så vennlig og velvillig mot henne. Ved en slags dristig list, som hun regnet med at han ikke ville stå imot, skulle Rut få ham til å innvilge henne svogerekteskapet som løser.

Hvorfor gikk hun fram slik i stedet for å henvende seg direkte til Boas og be ham gjøre denne kjærlighetstjenesten mot hennes avdøde mann? Trolig var hun redd for at hun ikke ville nå målet på den måten. Plikten til svogerekteskap var ikke rettslig bindende for løseren, og Boas var ikke så nær slekt med hennes mann at hun med rette kunne kreve det av ham – det fantes jo en løser som sto nærmere (3,12).

Etter våre skikker ser det No'omi og Rut gjorde, svært betenkelig ut moralsk sett. Men det var det ikke når en dømmer etter skikkene i Israel på den tiden. Boas var en hederlig mann, og etter v. 10 var han nok noe opp i årene. Han priste Rut for at hun hadde søkt tilflukt hos ham, og lovte å oppfylle ønsket hennes når han hadde forvisset seg om at den nærmere løseren ville gi avkall på sin rett og plikt (v. 10–11).

Med dette erkjente han at det under visse forhold ville være hans plikt som løser å gifte seg med Rut, og han tok ikke anstøt av måten hun hadde kommet til ham på og tilbudt seg å bli hans kone. Tvert imot så han det som et bevis på kvinnelig dyd og beskjedenhet at hun ikke hadde gått etter unge menn, men tilbød seg som kone til en eldre mann som ham.

Boas' oppførsel viser godt at kvinnene kunne stole på at han ikke ville gjøre noe usømmelig, og han svarte til den tilliten. Som Bertheau sier: Den beskjedne mannen var ikke et øyeblikk i tvil, selv midt på natten, om hva han hadde plikt til å gjøre mot den unge kvinnen han alt følte seg så sterkt knyttet til.

Han satte sine egne ønsker under den overleverte skikken og var bare villig til å gifte seg med Rut hvis skikken tillot det. Og siden han ikke visste om hun kanskje måtte bli den nærmere løserens kone, passet han på henne og hennes gode navn, så han kunne overgi henne uplettet til den mannen som hadde den ubestridte retten til å kreve henne til kone.

V. 1–18. No'omi søker et hjem for Rut

«[1]No'omi, hennes svigermor, sa til henne: Min datter, skulle jeg ikke prøve å skaffe deg et hjem, så du kan ha det godt? [2]Hør nå: Boas er jo slektningen vår, og det er hans piker du har vært sammen med. I natt kaster han sitt bygg på treskeplassen.»

Av den velviljen Boas hadde vist Rut, sluttet No'omi at han kanskje ikke ville være uvillig til å ta henne til kone som løser. Derfor sa hun: «Min datter, skulle jeg ikke prøve å skaffe deg et hjem?» Det var hennes plikt å søke det for Rut. Ordet for «hjem» er det samme som i 1,9 og betegner et fredelig og trygt liv, «et trygt liv under en ektemanns omsorg» (Rosenmüller).

«Boas er jo slektningen vår … I natt kaster han sitt bygg på treskeplassen», det vil si til langt ut på natten, for å nytte den kjølige vinden som blåser opp mot kvelden (1 Mos 3,8), til å rense kornet. Israelittenes treskeplasser lå under åpen himmel, slik de ennå gjør i landet; de var bare jevne plasser ute på marken der jorden var trampet hard.

V. 3–5. No'omis råd

> «[3]Nå skal du vaske deg og salve deg og kle deg og gå ned til treskeplassen. Men gi deg ikke til kjenne for mannen før han er ferdig med å ete og drikke! [4]Når han så legger seg, skal du merke deg stedet hvor han legger seg. Gå så dit bort og slå opp teppet ved føttene hans og legg deg der. Så vil han selv si til deg hva du skal gjøre. [5]Hun svarte: Jeg skal gjøre alt det du sier.»

Rut skulle ta på seg sine beste klær og gå ned – Betlehem lå på en høyderygg – til treskeplassen. Når Boas hadde sovnet, skulle hun slå opp teppet ved føttene hans og legge seg der. Av fortellingen om hvordan rådet ble fulgt, ser vi at No'omi hadde lært Rut å be Boas om å ta henne til kone som hennes løser (jf. v. 9).

V. 6–8. Rut ved Boas' føtter

> «[6]Så gikk hun ned til treskeplassen og gjorde slik som svigermoren hadde pålagt henne. [7]Da Boas hadde ett og drukket og var blitt vel til mote, gikk han og la seg ved kanten av kornhaugen. Da kom hun stille og slo opp teppet ved føttene hans og la seg der. [8]Midt på natten ble mannen oppskremt. Han bøyde seg fram og fikk se at det lå en kvinne ved føttene hans.»

Rut gjorde som svigermoren hadde sagt. Da Boas glad og fornøyd hadde lagt seg ved kanten av kornhaugen og – som vi må tilføye ut fra sammenhengen – hadde sovnet, kom hun stille bort, løftet teppet over føttene hans og la seg der.

Ved midnatt skvatt mannen til, fordi han da han våknet, merket at det lå noen ved føttene hans. Han bøyde seg fram eller til siden for å kjenne etter hvem det var, «og se, det lå en kvinne ved føttene hans».

V. 9. «Bre teppet ditt ut over din tjenestepike»

> «[9]Han sa: Hvem er du? Hun svarte: Jeg er Rut, din tjenestepike. Bre teppet ditt ut over din tjenestepike, for du er løser.»

Ordrett ba Rut: «Bre din vinge ut over din tjenestepike, for du er løser.» Bildet er ikke hentet fra fuglene, som breder vingene over ungene for å verne dem. Etter 5 Mos 22,30; 27,20 og Esek 16,8 sikter «vingen» til fliken av teppet, som en mann breder over sin kone så vel som over seg selv. Rut ba altså Boas om å gifte seg med henne fordi han var løser. Om denne begrunnelsen, se innledningen til kapitlet.

V. 10–13. Boas lover å løse henne

> «[10]Da sa han: Velsignet være du av Herren, min datter! Du har nå lagt enda større kjærlighet for dagen enn før, siden du ikke har gått etter de unge men-

> nene, verken de fattige eller de rike. [11]Så vær nå ikke redd, min datter! Alt det du sier, vil jeg gjøre for deg. For alle som bor i byen, vet at du er en god kvinne. [12]Det er sant som du sier: Jeg er virkelig løser. Men det er en annen løser som er nærmere enn jeg. [13]Bli nå her natten over! Vil han da i morgen løse deg, så la ham det! Men har han ikke lyst til å løse deg, så løser jeg deg, så sant Herren lever! Bli liggende til i morgen tidlig!»

Boas priste det hun hadde gjort: «Velsignet være du av Herren, min datter!» (se 2,20). Den kjærligheten Rut hadde vist «før», gjaldt hennes avdøde mann og svigermoren, og den hadde Boas alt rost (2,11).

Den «enda større» kjærligheten viste hun nå ved at hun som ung enke ikke hadde søkt å vinne unge menns hjerter, slik unge kvinner gjerne gjør, for å få seg en ung mann. I stedet hadde hun med tillit vendt seg til den eldre mannen, så han ved å gifte seg med henne kunne skaffe hennes avdøde mann en etterkommer, slik slektens skikk var (jf. 4,10).

«Så vær nå ikke redd, min datter! Alt det du sier, vil jeg gjøre for deg. For alle som bor i byen» – ordrett «hele mitt folks port», det vil si hele Betlehems befolkning, som gikk ut og inn gjennom porten (1 Mos 34,24; 5 Mos 17,2) – «vet at du er en god kvinne.»

Boas så altså ikke noe galt i at Rut var kommet til ham. Han så bønnen hennes om å gifte seg med henne som løser som helt naturlig og rett, og var villig til å oppfylle den så snart forholdene rettslig tillot det.

Det lovte han henne i v. 12–13, med ed: Ville den nærmere løseren løse henne, så godt; men ville han ikke, skulle Boas løse henne, så sant Herren lever.

Rut skulle bli liggende til morgenen fordi hun ikke godt kunne gå tilbake til byen i mørket midt på natten. Men som v. 14 viser, ble hun ikke liggende til det var lyst, men sto opp før folk kunne kjenne hverandre. For Boas hadde sagt: «Det må ikke bli kjent at kvinnen kom hit til treskeplassen.» Det ville ha skadet ryktet ikke bare til Rut, men også til Boas selv.

V. 14–15. Seks mål bygg

> «[14]Så ble hun liggende ved føttene hans til om morgenen. Da sto hun opp, før folk ennå kunne kjenne hverandre. For han sa: Det må ikke bli kjent at kvinnen kom hit til treskeplassen. [15]Så sa han: Kom hit med den kåpen du har på, og hold i den! Og hun holdt i den, og han målte opp seks mål bygg og la det på ryggen hennes, og han gikk inn til byen.»

Så ba Boas henne holde kåpen åpen og målte opp seks mål bygg i den som en gave, så hun ikke skulle komme tomhendt hjem til svigermoren (v. 17). Ordet for kåpen (som også står i Jes 3,22) er et vidt overplagg, kanskje bare et stort sjal.

Hvilket mål det var, sies ikke. Etter targumen og rabbinerne var det seks *sea*, det vil si to efa, men det er sikkert ikke riktig, for så mye bygg kunne ikke Rut ha båret hjem. Da Boas hadde gitt henne bygget og sendt henne av sted, gikk også han inn til byen. Det er Boas, ikke Rut, ordene gjelder, slik den arameiske oversettelsen riktig har forstått dem.

V. 16–18. «Hold deg nå i ro, min datter»

> «[16]Da hun kom til sin svigermor, spurte hun: Hvordan er det gått deg, min datter? Og hun fortalte henne alt det mannen hadde gjort mot henne. [17]Og hun

> sa: Disse seks mål bygg ga han meg, for han sa: Du må ikke komme tomhendt
> hjem til din svigermor. [18]Men hun sa: Hold deg nå i ro, min datter, til du får vite
> hvordan saken faller ut! For den mannen hviler ikke før han får saken avgjort,
> og det allerede i dag.»

Da Rut kom hjem, spurte svigermoren ordrett: «Hvem er du?» – det vil si: Som hvem, under hvilke forhold, kommer du? Meningen er: Hva har du utrettet? Rut fortalte alt mannen hadde gjort (jf. v. 10–14), og at han hadde gitt henne seks mål bygg til svigermoren.

Av dette fattet No'omi håp om at Boas nå sikkert ville føre saken fram til det ønskede målet. «Hold deg nå i ro», det vil si bli rolig hjemme (jf. 1 Mos 38,11), «til du får vite hvordan saken faller ut» – om den nærmere løseren Boas hadde nevnt, eller Boas selv, ville ta henne til kone. «For den mannen hviler ikke før han får saken avgjort, og det allerede i dag.»

Kapittel 4. Boas løser Rut

For å innfri løftet til Rut gikk Boas neste morgen til byporten. Da den nærmere løseren gikk forbi, ropte han på ham og ba ham, i nærvær av byens eldste, om å løse inn den jordeiendommen som hadde tilhørt Elimelek, og som No'omi hadde solgt. Gjorde han det, måtte han samtidig gifte seg med Rut for å oppreise den avdødes navn på hans arvedel (v. 1–5).

Men løseren ga avkall på løseretten på grunn av det vilkåret som var knyttet til innløsningen av åkeren. Da overtok Boas innløsningen i nærvær av det samlede folket, og med den plikten til å gifte seg med Rut (v. 6–12). Ekteskapet ble velsignet med en sønn, som ble far til Isai, Davids far (v. 13–17). Boka slutter med en ættetavle som viser at David stammet fra Peres (v. 18–22).

V. 1–12. Boas ved byporten

> «[1]Men Boas var gått opp til byporten og hadde satt seg der. Da kom løseren som Boas hadde talt om, nettopp forbi. Og Boas sa: Kom hit og sett deg her, min venn! Og han kom og satte seg. [2]Så kalte han til seg ti menn av byens eldste og sa: Sett dere her! Og de satte seg.»

Den første setningen innleder fortsettelsen av saken. Porten, det vil si den åpne plassen foran byporten, var byens torg, stedet der byens offentlige saker ble behandlet. «Gått opp» betyr ikke at Boas gikk fra treskeplassen, der han hadde sovet, opp til byen, som lå høyere. Etter 3,15 var han jo alt gått inn til byen før han gikk opp til porten. Uttrykket sikter til rettsstedet som en tenkt høyde en gikk opp til (jf. 5 Mos 17,8).

Løseren Boas hadde talt om, Elimeleks nærmere slektning, kom forbi, og Boas ba ham komme bort og sette seg. «Min venn» står for et hebraisk uttrykk som betyr «den og den», en person en ikke kjenner navnet på eller ikke finner verdt å nevne (jf. 1 Sam 21,2; 2 Kong 6,8). Boas tiltalte ham sikkert ved navn, men forfatteren hadde enten ikke hørt navnet eller fant det ikke nødvendig å ta det med. Så kalte Boas til seg ti av byens eldste som vitner på det som skulle avgjøres.

V. 3–5. Åkeren og Rut

> «[3]Deretter sa han til løseren: Den åkeren som tilhørte vår bror Elimelek, har No'omi solgt, hun som er kommet tilbake fra Moabs land. [4]Jeg tenkte jeg ville la dette komme til din kunnskap og si: Kjøp den i nærvær av dem som sitter her og mitt folks eldste! Vil du innløse den, så gjør det. Men hvis ikke, så si meg

> det, så jeg kan vite det! For det er ingen til å innløse den uten du, og etter deg jeg selv. Han svarte: Jeg vil innløse den. [5]Da sa Boas: Når du kjøper åkeren av No'omi, kjøper du den også av moabittkvinnen Rut, den avdødes kone, for å oppreise den avdødes navn på hans arvedel.»

I de eldstes nærvær sa Boas til løseren at den åkeren som hadde tilhørt «vår bror», det vil si vår slektning, Elimelek, som slektens arv, hadde No'omi solgt. «Jeg tenkte» – ordrett «jeg sa», nemlig til meg selv (jf. 1 Mos 17,17; 27,41) – «jeg ville la dette komme til din kunnskap», ordrett «åpne ditt øre». Siden åkeren var solgt til en annen, kunne den bare kjøpes tilbake i kraft av løseretten. Derfor fortsatte Boas: «Vil du innløse den, så gjør det.»

«Dem som sitter her» er de eldste som var til stede, og «mitt folks eldste» forklarer bare det samme. Det er ikke innbyggerne i Betlehem, for de ville – som «hele folket» i v. 9 – ha blitt nevnt etter de eldste, som var de egentlige vitnene.

Den andre svarte: «Jeg vil innløse den.» Da forklarte Boas videre (v. 5): «Når du kjøper åkeren av No'omi, kjøper du den også av moabittkvinnen Rut, den avdødes kone» – enken etter Mahlon, den rettmessige arvingen til åkeren – «for å oppreise den avdødes navn på hans arvedel.»

Åkeren som No'omi hadde solgt i sin nød, var arvejord etter hennes avdøde mann. Etter fast rett skulle den gå videre til sønnene hennes, og i så måte var den like mye Ruts eiendom som No'omis. Av forhandlingene mellom Boas og den nærmere løseren går det klart fram at No'omi hadde solgt åkeren, og at hun hadde lovlig rett til det.

Men etter israelittisk rett gikk jord ikke i arv til enker, bare til barn, og hvis det ikke var barn, til mannens nærmeste slektninger (4 Mos 27,8–11). Da Elimelek døde, skulle altså åkeren gå til sønnene hans, og da de døde barnløse, til hans nærmeste slektninger. Hvilken rett hadde da No'omi til å selge sin manns åker som sin egen?

Rabbinerne mener at mennene hadde gitt åkeren til No'omi og Rut. Men Elimelek kunne ikke lovlig gi arvejorden til sin kone, for han etterlot seg sønner, som var de rettmessige arvingene, og Mahlon hadde ikke mer rett enn faren til å gi en slik gave. Enda mindre grunn er det for å mene at No'omi selv var arvedatter, for det gjaldt jo ikke en åker hun hadde arvet etter sin far, men Elimeleks og sønnenes åker.

Den riktige forklaringen er nok denne: Loven om arv etter israelitter som døde barnløse, sa ikke noe om *når* jorden skulle gå over til den avdødes slektninger – straks etter eierens død eller først når enken han etterlot seg, var død (jf. 4 Mos 27,9 ff.). Det siste var sikkert blitt fast skikk, så enken beholdt eiendommen så lenge hun levde. I den tiden hadde hun rett til å selge den om hun kom i nød, for et salg av en åker var ikke et virkelig salg av selve jorden, men bare av avlingene fram til jubelåret.

Strengt tatt ville altså den avdøde Elimeleks åker ha tilhørt sønnene, og etter deres død Mahlons enke, siden Kiljons enke var blitt igjen i sitt hjemland Moab. Men Elimelek hadde utvandret med kone og barn og døde i utlandet, og sønnene hadde også bodd der, giftet seg og dødd der. Derfor hadde farens jord

ikke gått over til dem, men var blitt No'omis eiendom som Elimeleks enke, og Rut, Mahlons enke, hadde også del i den.

Solgte en enke sin avdøde manns åker i nød for den tiden hun eide den, og en slektning av mannen løste den inn, var det tydeligvis hans plikt ikke bare å sørge for den fattige enken. Var hun ennå ung, skulle han også gifte seg med henne, og den første sønnen i ekteskapet skulle gå inn i slekten til hennes avdøde mann, arve den innløste jorden og føre den avdødes navn og eiendom videre i Israel.

På denne retten, som bygde på overlevert skikk, grunnet Boas vilkåret han satte for den nærmere løseren: Løste han inn No'omis åker, måtte han også ta Rut med plikt til å gifte seg med henne, og gjennom dette ekteskapet oppreise den avdødes navn på hans arvedel.

V. 6. Løseren trekker seg

> «[6]Løseren svarte: Jeg kan ikke innløse den for meg, for da ville jeg ødelegge min egen arvedel. Innløs du for deg det jeg skulle løse, for jeg kan ikke innløse det.»

Løseren godtok at kravet var rettmessig, og av det ser vi at det gjaldt som en etablert rett i folket. Men han ville ikke gifte seg med Rut, og derfor ga han opp innløsningen av åkeren.

«Jeg kan ikke innløse den for meg, for da ville jeg ødelegge min egen arvedel.» Innløsningen ville koste penger, for avlingene fram til jubelåret måtte betales. Hvis han fikk åkeren ved innløsning som varig eiendom, ville han ha økt sin egen jord tilsvarende.

Men giftet han seg med Rut, ville den innløste åkeren tilhøre sønnen han fikk med henne. Da hadde han gitt fra seg innløsningspengene bare for Ruts sønn, tatt en viss kapital ut av sin egen eiendom og dermed minsket dens verdi. «Innløs du for deg det jeg skulle løse», det vil si den åkeren jeg har første rett til å løse inn.

V. 7–8. Skoen

> «[7]I gamle dager var det skikk i Israel ved innløsning og bytte at den ene parten til stadfestelse av saken dro skoen av og ga den til den andre. Dette gjaldt som en bekreftelse i Israel. [8]Derfor sa løseren til Boas: Kjøp du det! Og med det samme dro han sin sko av.»

Løseren stadfestet avkallet ved en skikk som var vanlig på den tiden når en ga avkall på en rett. V. 7 beskriver denne gamle skikken, og v. 8 forteller hvordan den ble brukt her. Av ordene «i gamle dager» og av at skikken blir forklart, følger det at den var gått ut av bruk da boka ble skrevet.

Skikken, som også fantes hos indere og de gamle germanerne, kom av at en tok fast eiendom i besittelse ved å trå på jorden. Å dra av seg skoen og gi den til en annen var derfor et tegn på at en eiendom eller eiendomsrett ble overdratt (se ved 5 Mos 25,9).

V. 9–10. «Dere er i dag vitner»

> «[9]Da sa Boas til de eldste og hele folket: Dere er i dag vitner på at jeg har kjøpt av No'omi alt det som tilhørte Elimelek, og alt som tilhørte Kiljon og Mahlon. [10]Også moabittkvinnen Rut, Mahlons enke, har jeg vunnet meg til kone for

å oppreise den avdødes navn på hans arvedel, så den avdødes navn ikke skal bli utryddet blant hans brødre og i hans hjemsteds port. Det er dere vitner på i dag.»

Da den nærmeste løseren slik hadde gitt avkall på løseretten i alle rettslige former, sa Boas til de eldste og resten av folket at de var vitner på at han hadde kjøpt av No'omi alt som hadde tilhørt Elimelek, Mahlon og Kiljon, det vil si Elimeleks åker, som var den rettmessige arven til sønnene hans.

Også Rut, Mahlons enke, hadde han vunnet seg til kone for å oppreise den avdødes navn på hans arvedel, så navnet ikke skulle bli utryddet blant hans brødre og «i hans hjemsteds port», det vil si i hjembyen Betlehem (jf. 3,11). Om selve saken, se innledningen til kap. 3 og merknadene om svogerekteskap ved 5 Mos 25,5.

V. 11–12. Folkets velsignelse

«[11]Og alt folket som var i porten, og de eldste sa: Ja, det er vi vitner på. Herren la den kvinnen som nå drar inn i ditt hus, bli som Rakel og Lea, de to som bygde Israels hus. Måtte du bli en mektig mann i Efrata og få et kjent navn i Betlehem! [12]Måtte ditt hus bli som Peres' hus – han som Tamar fødte Juda – ved de etterkommere som Herren vil gi deg med denne unge kvinnen!»

Folket og de eldste sa: «Ja, det er vi vitner på», og ønsket Herrens velsignelse over ekteskapet. For Boas hadde handlet like uselvisk som hederlig da han holdt oppe en prisverdig slektsskikk i Israel. Den velsignelsen de ønsket, er den største velsignelsen i et ekteskap: at kvinnen som nå skulle komme inn i hans hus, måtte bli som Rakel og Lea, de to som «bygde» Israels hus (som i 1 Mos 16,2; 30,3).

«Bli en mektig mann i Efrata» betyr her ikke å vinne eiendom og rikdom, som i 5 Mos 8,17, men å vinne kraft, som i Sal 60,14 (jf. Ordsp 31,29) – nemlig ved å få og oppdra dugelige sønner og døtre. «Få et kjent navn», ordrett «rope ut et navn», brukes bare her på denne måten. Meningen må være: Gjør ditt navn fast og kjent gjennom ekteskapet med Rut, ved en flokk dugelige sønner som skal gjøre navnet ditt berømt.

«Måtte ditt hus bli som Peres' hus, han som Tamar fødte Juda» (1 Mos 38). Fra Peres stammet Boas' forfedre, som blir regnet opp i v. 18 ff. og 1 Krøn 2,5 ff. Slik det kom en tallrik ætt fra Peres, skulle det også vokse fram en tallrik ætt fra de etterkommerne Herren ville gi Boas med Rut.

V. 13–22. «En løser i dag»

«[13]Så tok Boas Rut hjem til seg, og hun ble hans kone. Han gikk inn til henne, og Herren lot henne bli med barn. Hun fødte en sønn. [14]Da sa kvinnene til No'omi: Lovet være Herren, som ikke lot deg mangle en løser i dag. Må han få et kjent navn i Israel. [15]Han skal bli din sjels trøster og din alderdoms forsørger. For din svigerdatter, som har deg kjær, har født ham, hun som er mer for deg enn sju sønner.»

Velsignelsen begynte snart å gå i oppfyllelse. Da Boas hadde giftet seg med Rut, lot Herren henne bli med barn, og hun fødte en sønn.

Løseren kvinnene priste Herren for, er ikke Boas, men den nyfødte sønnen. De kalte ham No'omis løser, ikke fordi han en dag skulle løse inn alt No'omi eide, slik Carpzov, Rosenmüller m.fl. mener, men fordi han som Ruts sønn også var No'omis sønn (v. 17). Som sådan skulle han ta bort skammen ved barnløsheten fra henne, trøste henne og pleie henne i alderdommen. Slik skulle han bli hennes sanne *go'el*, hennes befrier (Bertheau).

«Må han få et kjent navn i Israel», det vil si: Måtte gutten få et berømt navn som ofte blir nevnt i Israel.

«Han skal bli din sjels trøster og din alderdoms forsørger. For din svigerdatter, som har deg kjær» – som har forlatt slekt og hjem og sine guder av kjærlighet til deg – «har født ham, hun som er mer for deg enn sju sønner.»

Sju, tallet for Guds gjerninger, betegner her et stort antall sønner hos en mor som Gud har velsignet rikt med barn (jf. 1 Sam 2,5). En mor til så mange sønner var å lykkønske, for i dem hadde hun ikke bare en sterk støtte i alderdommen, men også utsikt til at slekten ville bestå.

Men No'omi hadde en enda større skatt i sin svigerdatter. Gjennom henne var tapet av hennes egne sønner erstattet i alderdommen, og nå åpnet det seg for henne, den barnløse gamle kvinnen, utsikt til å bli stammor til en tallrik og blomstrende slekt.

V. 16–17. Obed

> «[16]Og No'omi tok barnet på fanget, og hun ble hans fostermor. [17]Grannekonene ga ham navn og sa: No'omi har fått en sønn! De kalte ham Obed. Han ble far til Isai, Davids far.»

No'omi tok derfor sønnesønnen til seg som sitt eget barn; hun tok gutten på fanget og ble hans fostermor. Grannekonene sa: «No'omi har fått en sønn!» og ga ham navnet Obed. Sammenhengen viser at navnet tydeligvis ble gitt med tanke på hva han skulle bli for sin farmor. Obed betyr derfor ikke «Herrens tjener», som targumen forstår det, men «han som tjener» – en som skulle leve helt for sin farmor, sørge for henne og glede hennes hjerte (O. von Gerlach etter Josefus).

De siste ordene i v. 17, «han ble far til Isai, Davids far», viser hva forfatteren hadde for øye da han skrev ned disse hendelsene og satte sammen boka. Denne formodningen blir til visshet ved ættetavla som følger, og som boka slutter med.

V. 18–22. Peres' ætt fram til David

> «[18]Dette er Peres' etterkommere: Peres fikk sønnen Hesron, [19]og Hesron fikk sønnen Ram, og Ram fikk sønnen Amminadab, [20]og Amminadab fikk sønnen Nahson, og Nahson fikk sønnen Salmon, [21]og Salmon fikk sønnen Boas, og Boas fikk sønnen Obed, [22]og Obed fikk sønnen Isai, og Isai fikk sønnen David.»

«Dette er Peres' etterkommere», ordrett hans *toledot*, det vil si slektene som stammet fra Peres, i ættetavlens rekkefølge (se ved 1 Mos 2,4). Ættetavla går bare tilbake til Peres, for han var stamfar til den slekten i Juda som ble kalt etter ham (4 Mos 26,20), og som Elimelek og Boas hørte til.

Peres, Judas sønn med Tamar (1 Mos 38,29), fikk sønnen Hesron. Han blir nevnt i 1 Mos 46,12 blant Judas sønner som dro med Jakob til Egypt, selv om han – som vi har vist i utleggingen av det stedet – egentlig ble født i Egypt. Om

sønnen hans, Ram (i Septuaginta og derfra i den greske teksten av Matt 1,3 kalt Aram), vet vi ikke mer; han blir bare nevnt igjen i 1 Krøn 2,9.

Rams sønn Amminadab var Arons svigerfar, for Aron hadde giftet seg med datteren hans (2 Mos 6,23). Han var far til Nahson, stammefyrsten for Judas hus på Moses' tid (4 Mos 1,7; 2,3; 7,12).

Etter dette kommer det bare fire eller fem slektsledd på de 430 årene israelittene var i Egypt, selv om vi regner med både Peres og Nahson. Det er tydeligvis ikke nok for så lang tid, så noen mellomledd må være utelatt også her.

Enda tydeligere er det at mindre viktige ledd er utelatt i det som følger: Nahson fikk sønnen Salmon, og Salmon fikk sønnen Boas. Her er det bare to slektsledd for de mer enn 250 årene mellom Moses' død og Gideons tid.

Salmon blir også kalt Salma (1 Krøn 2,11); de to navneformene kommer av at endelsene veksler. Etter Jesu ættetavle i Matt 1,5 giftet Salmon seg med Rahab. Han var altså sønn eller i alle fall sønnesønn av Nahson, og alle leddene mellom Salmon og Boas er hoppet over. Slektsleddene fra Boas til David (v. 21–22) kan derimot være fullstendige, selv om det etter all sannsynlighet er hoppet over ett ledd også her, mellom Obed og Isai.

Det er også verdt å merke seg at hele rekken fra Peres til David består av ti ledd. Fem av dem, fra Peres til Nahson, hører til de 430 årene i Egypt, og fem, fra Salmon til David, til de 476 årene fra utgangen av Egypt til Davids død. Denne symmetriske inndelingen er trolig like tilsiktet som at hele ættetavla er begrenset til ti ledd. Tallet ti er fullkommenhetens segl, og slik har ættetavla fått preg av et fullkomment, avsluttet og symmetrisk hele.

Ættetavla slutter med David. Det er et tydelig bevis på at boka ville gi et familiebilde fra livet til de gudfryktige forfedrene til denne store og gudfryktige kongen i Israel. Men for oss får denne historien, som peker fram mot David, en enda høyere betydning ved at alle leddene i Davids ættetavle som blir nevnt her, også finnes i Jesu Kristi ættetavle.

Som Brenz sier: «Matteus gjengir stedet ord for ord i Kristi ættetavle, for at vi skal se at denne historien ikke så mye ser hen til David som til Jesus Kristus, som alle forkynte som menneskeslektens Frelser og Forløser, og for at vi skal lære med hvilken underfull miskunn Herren opphøyer de ringe og foraktede til den største herlighet og majestet.»

Om Carl Friedrich Keil

1807–1888

Carl Friedrich Keil (1807–1888) ble født i Oelsnitz i Sachsen. Han studerte teologi i Dorpat (Tartu) og i Berlin, der han ble elev av Ernst Wilhelm Hengstenberg. Fra 1833 var han i 25 år professor ved det lutherske teologiske fakultetet i Dorpat. I 1858 flyttet han tilbake til Tyskland, og resten av livet brukte han til å skrive.

Keil var en av de mest grundige bibelforklarerne i den lutherske kirke på 1800-tallet. Han holdt fast ved at Det gamle testamente er Guds ord og forteller virkelig historie, og han forsvarte det mot tidens bibelkritikk. Caspari regnet ham blant dem som førte arbeidet videre etter Hengstenberg.

Hovedverket er den store kommentaren til Det gamle testamente som han skrev sammen med Franz Delitzsch (fra 1861). Keil skrev selv om Mosebøkene, de historiske bøkene, Jeremia, Esekiel, Daniel og de tolv små profetene. Kommentaren ble oversatt til engelsk og brukes fortsatt.

Oversettelsene på Gamle stier bygger på den engelske utgaven (Edinburgh 1864–1878) og er forkortet: Keils forklaring av teksten står, men grammatiske drøftinger, ordlister og det meste av oppgjøret med bibelkritikerne er kortet inn.

Ordforklaringer

Josefus – Flavius Josefus (ca. 37–100 e.Kr.) var en jødisk historieskriver av prestelig slekt i Jerusalem. Under opprøret mot Roma (66–70 e.Kr.) ledet han de jødiske styrkene i Galilea, men ble tatt til fange. Han kom senere i tjeneste hos keiser Vespasian og skrev resten av livet i Roma. To av verkene hans er særlig viktige: «Den jødiske krig», om opprøret og Jerusalems ødeleggelse i år 70, og «Jødiske oldtidshistorier», om jødenes historie fra skapelsen til hans egen tid. Fortolkerne viser til dem med de latinske forkortelsene «Bell.» (Bellum Judaicum) og «Ant.» (Antiquitates). Josefus er den viktigste kilden utenom Bibelen til jødisk historie på Jesu og apostlenes tid. Han nevner blant andre Herodes-slekten, Pilatus, Johannes døperen og Jakob, «bror av Jesus, som ble kalt Kristus». Han skrev som jøde for et romersk publikum, og det han forteller, må derfor leses med et visst forbehold.